

УДК 658.14: 368.914
DOI: 10.31732/2663-2209-2022-70-29-37

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ НЕДЕРЖАВНИХ ПЕНСІЙНИХ ФОНДІВ

Ігор Румик¹, Володимир Кузьмінський², Вікторія Костильова³

¹Д.е.н., професор, професор кафедри національної економіки та фінансів, ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна, e-mail: rutykii@krok.edu.ua, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3943-639X>

²К.е.н., доцент, доцент кафедри національної економіки та фінансів, ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна, e-mail: VolodimirKZ@krok.edu.ua, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7069-0057>

³Магістрантка, ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна, e-mail: KostylovaVV@krok.edu.ua

PECULIARITIES OF THE FUNCTIONING OF NON-STATE PENSION FUNDS

Ihor Rumyk¹, Volodymyr Kuzminsky², Viktoria Kostylova³

¹Doctor of Science (Economics), Professor, Professor of national economy and finance department, KROK University, Kyiv, Ukraine, e-mail: rumykii@krok.edu.ua, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3943-639X>

²Ph.D., Associate professor, Associate professor of national economy and finance department, KROK University, Kyiv, Ukraine, e-mail: VolodimirKZ@krok.edu.ua, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7069-0057>

³Graduate student, KROK University, Kyiv, Ukraine, e-mail: KostylovaVV@krok.edu.ua

Анотація. Стаття присвячена дослідженню особливостей функціонування недержавного пенсійного забезпечення. Здійснено теоретичний аналіз методичних підходів до організації діяльності недержавних пенсійних фондів. Досліджено функціональні складові їх діяльності. Представлена структурно-логічна схема взаємозв'язків між учасниками системи недержавного пенсійного забезпечення. Обґрунтовано доцільність використання комплексного підходу при дослідженні особливостей діяльності недержавних пенсійних фондів. Використано системний підхід для дослідження теоретичних підходів щодо визначення ролі та значення недержавного пенсійного забезпечення. Значна увага приділена аналізу сучасного стану та кількісної динаміки недержавних пенсійних фондів та їх адміністраторів. За допомогою методу системного аналізу оцінено пенсійні контракти юридичних і фізичних осіб за допомогою структурного поділу. Визначено обмеження, щодо здійснення цього процесу в Україні. Виявлено фактори, які стримують активну участь населення у розміщенні власних заощаджень у недержавних пенсійних фондах як фінансових посередників. Досліджено та розкрито суперечності формування пенсійних активів недержавними пенсійними фондами. На основі цього зроблено висновок, що пенсійні фонди здатні мобілізувати значні обсяги довгострокових фінансових ресурсів і трансформувати їх в інвестиційний ресурс для стабілізації та розвитку не тільки фінансового ринку країни, а й економіки в цілому. Такі підходи дозволяють дослідити можливі варіанти залучення інвестиційних ресурсів і визначити шляхи збільшення їх кількісних обсягів та якісного вкладення у різні активи. Проаналізовано динаміку зміни якості диверсифікації активів недержавних пенсійних фондів. Це дало змогу підтвердити гіпотезу про те, що переважаючими напрямками інвестування пенсійних активів продовжують залишатися державні цінні папери у вигляді облігацій держави. Запропоновано заходи щодо підвищення ефективності функціонування недержавних пенсійних фондів. Використання комбінованого підходу до регулювання інвестиційної діяльності пенсійних фондів, а саме: правил розумної поведінки та кількісних обмежень на інвестиції НПФ, дозволить вирішити основну проблему їх діяльності – підвищення ефективності використання інвестиційного потенціалу недержавних пенсійних фондів.

Ключові слова: недержавний пенсійний фонд, довгострокові фінансові ресурси, управління фондом, пенсійні внески, пенсійні активи.

Формул: 0, рис.: 3, табл.: 1, бібл.: 18

Abstract. The article is devoted to the research of peculiarities of the functioning of non-state pension provision. A theoretical analysis of methodical approaches to the organization of activities of non-state pension funds was carried out. The functional components of their activity have been studied. The structural and logical scheme of relationships between the participants of the non-state pension system is presented. The expediency of using a complex approach in researching the specifics of the activity of non-state pension funds is substantiated. A systematic approach was used to investigate theoretical approaches to determining the role and importance of non-state pension provision. Considerable attention is paid to the analysis of the current state and quantitative dynamics of non-state pension funds and their administrators. With the help of the system analysis method, the pension contracts of legal entities and individuals were assessed using structural division. Restrictions on the implementation of this process in Ukraine are defined. The factors that restrain the active participation of the population in placing their own savings in non-state pension funds as financial

intermediaries have been identified. Contradictions in the formation of pension assets by non-state pension funds were investigated and revealed. Based on this, it was concluded that pension funds are able to mobilize significant amounts of long-term financial resources and transform them into an investment resource for the stabilization and development of not only the country's financial market, but also the economy as a whole. Such approaches make it possible to explore possible options for attracting investment resources and to determine ways to increase their quantitative volumes and qualitative investment in various assets. The dynamics of changes in the quality of asset diversification of non-state pension funds are analyzed. This made it possible to confirm the hypothesis that state securities in the form of state bonds continue to be the predominant investment direction of pension assets. Measures to increase the effectiveness of the functioning of non-state pension funds are proposed. The use of a combined approach to the regulation of the investment activities of pension funds, namely: rules of reasonable behavior and quantitative restrictions on investments of NPFs, will allow solving the main problem of their activity - increasing the efficiency of using the investment potential of non-state pension funds.

Keywords: non-state pension fund, long-term financial resources, fund management, pension contributions, pension assets.

Formulas: 0, **fig.:** 3, **tabl.:** 1, **bibl.:** 18

Постановка проблеми.

Найважливішою складовою добробуту громадян кожної держави є забезпечення соціальних гарантій за рахунок додаткових виплат. Однією з основних складових системи соціального захисту населення в Україні є пенсійне забезпечення, яке охоплює непрацездатних громадян похилого віку та інші категорії громадян.

Тому саме система недержавного пенсійного забезпечення, що базується на засадах добровільної участі громадян, роботодавців та їх об'єднань у формуванні пенсійних накопичень, сприятиме не тільки отриманню додаткового джерела доходу для громадян, а й мобілізації додаткових джерел інвестиційних ресурсів в економіку України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження особливостей функціонування недержавних пенсійних фондів, як фінансових інститутів на фондовому ринку України, здійснювали у своїх наукових працях такі вчені, як Брагін С. [1], Міщенко В. [2], Приймак І. [3], Приказюк Н. [4], роль та значення НПФ у загальнодержавній системі пенсійного забезпечення Грушко В. [5], Скулиш Ю. [6], діяльність фінансових установ, зокрема НПФ, у кризових умовах Мігус І. [7], Передерій Н. [8].

Так, Приймак І. вважає, що ефективність функціонування недержавних пенсійних фондів залежить, зокрема, від рівня доходів значної частини населення, що на сьогодні неспроможне заощаджувати кошти; зростання недовіри населення до самої держави та інших фінансових

інститутів, яка зумовлена низкою фінансових криз в економіці України; нестабільності національної валюти, яка породжує ризик зниження вартості пенсійних накопичень [3].

Напрямку наукових досліджень Поворозник В. характерний пошук шляхів ефективного використання фінансових ресурсів недержавними пенсійними фондами [9].

Питання оптимізації інвестиційного портфеля недержавних пенсійних фондів намагаються вирішити Н. Ткаченко та О. Шабанова [10], а інвестиційні характеристики та особливості інвестиційної діяльності НПФ досліджували Ковальова Н. [11] та Змієнко М. [12].

Однак, незважаючи на значну кількість досліджень, думок та публікацій, подальших наукових пошуків потребує аналіз ефективності розвитку недержавних пенсійних фондів як інституційного інвестора у реальний сектор економіки та реалізація економічного механізму функціонування недержавних пенсійних фондів, особливо у контексті переходу системи пенсійного забезпечення на засади обов'язкового державного накопичувального страхування.

Формулювання цілей статті. Мета статті полягає у дослідженні особливостей функціонування недержавних пенсійних фондів, аналізі їх фінансової складової та систематизації заходів з ефективного функціонування добровільного накопичувального пенсійного забезпечення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Структура та механізм функціонування недержавних пенсійних фондів визначено в Законі України «Про недержавне пенсійне забезпечення» [13]. На відміну від існуючої солідарної системи, де сплачені страхувальниками внески у системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування йдуть на виплату пенсій вже діючим пенсіонерам, накопичувальна система (а це і Накопичувальний пенсійний фонд, і недержавні пенсійні фонди) передбачає капіталізацію внесків вкладників. Тому гідний розмір пенсії повністю залежить від строковості періоду накопичення пенсійних внесків та їх оптимального розміщення або інвестування.

Ефективне функціонування системи недержавного пенсійного забезпечення базується на засадах добровільної участі громадян, роботодавців та їх об'єднань у формуванні пенсійних накопичень. Це сприяє як отриманню громадянами додаткових виплат, так і мобілізації додаткових джерел інвестиційних ресурсів у національну економіку України. У зв'язку з цим, постає питання акумуляції додаткових джерел інвестиційних ресурсів такого потужного інституційного інвестора на фінансовому ринку як недержавні пенсійні фонди.

Механізм функціонування недержавних пенсійних фондів, на перший погляд, виглядає достатньо просто та прозоро. Згідно із Законом «Про недержавне пенсійне забезпечення», недержавний пенсійний фонд (надалі - НПФ) – це юридична особа, яка має статус неприбуткової організації (непідприємницького товариства), функціонує та провадить діяльність виключно з метою накопичення пенсійних внесків на користь пенсійного фонду з подальшим управлінням пенсійними активами, а також здійснює пенсійні виплати учасникам зазначеного фонду у визначеному порядку [13].

Учасники НПФ – це люди, на користь яких сплачуються пенсійні внески до фонду, а вкладники – це особи, які

здійснюють такі внески (самі учасники, їх роботодавці, професійне об'єднання або члени сім'ї).

Всі основні функції НПФ виконуються відповідно до договорів про обслуговування фонду такими ліцензованими юридичними особами:

- адміністратор НПФ – укладає пенсійні контракти з вкладниками, веде систему персоніфікованого обліку учасників НПФ (відображення сплачених пенсійних внесків, коштів на індивідуальних персоніфікованих рахунках учасників), нарахування пенсійних виплат;
- особи, що здійснюють управління активами – забезпечують примноження пенсійних коштів шляхом їх інвестування в різні фінансові інструменти (акції, облігації, депозити та інші) відповідно до вимог законодавства;
- зберігач – банківська установа, що контролює дотримання таких вимог, провадить операції з перерахування пенсійних коштів та забезпечує їх зберігання (Рис. 1).

Недержавне пенсійне забезпечення є виключним видом діяльності пенсійного фонду. НПФ створюється на підставі рішення засновників і не має на меті одержання прибутку для її подальшого розподілу між засновниками. Весь прибуток НПФ розподіляється між учасниками Фонду [14].

Відбір компаній з управління активами, банка-зберігача, визначення основних напрямів інвестування пенсійних активів, що відображається в інвестиційній декларації, та вирішення інших найважливіших питань функціонування НПФ – прерогатива Ради цього фонду.

Кошти, що обліковуються на індивідуальних персоніфікованих пенсійних рахунках учасників, є їх власністю і вони зможуть скористатись ними після досягнення пенсійного віку (або раніше зазначеного терміну у випадках, передбачених законом) у вигляді пенсійної виплати. Крім того, ці кошти можуть успадковуватись.

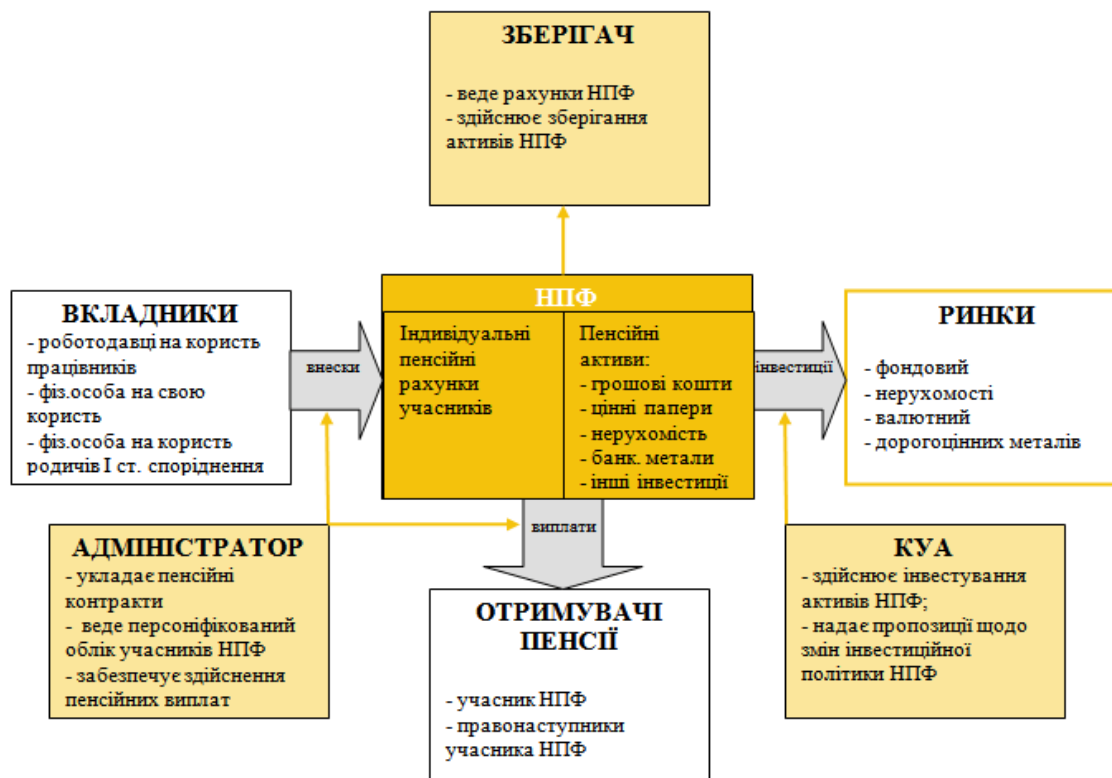

Рис. 1. Функціональна структура недержавного пенсійного фонду

Джерело: побудовано авторами на основі [13]

Економічна частина механізму функціонування НПФ містить такі складові, як: отримання та персоніфікація пенсійних внесків вкладників; інвестування закумульованих пенсійних коштів та їх ефективний розподіл; покриття зобов'язань перед учасниками таких фондів.

Як вже було зазначено, що основними джерелами формування активів НПФ є пенсійні внески вкладників, як фізичних так і юридичних осіб, та дохід, отриманий від їх інвестування. Пенсійні внески сплачуються на підставі укладеного пенсійного контракту з вкладником – юридичною особою (роботодавцем платником) або вкладником – фізичною особою.

Закон дає можливість роботодавцю-платнику взяти участь в забезпеченні гідної пенсії для своїх робітників або створити власний корпоративний НПФ, або долучитись до вже створеного НПФ відкритого типу.

Перший шлях доступний лише підприємствам з великою кількістю робітників і достатніми фінансовими

можливостями, оскільки потребує залучення значних капіталовкладень. Однак, така інвестиція наближається до самоокупності, оскільки у цьому випадку перевагою для роботодавців є те, що підприємство, яке створює власний НПФ корпоративного типу, має право сплатити пенсійні внески віднести до загальних витрат (що звільняє їх від оподаткування у розмірі 18% ставки податку на прибуток).

На сьогодні, за умови так званого «кадрового голоду», що породжений хвилею міграції в країни ЄС, участь у пенсійних програмах є важливою складовою мотивації співробітників. Кінцевою метою цього процесу є зниження показника плинності кадрів, «утримання» висококваліфікованих фахівців тощо.

Для фізичних осіб при укладенні пенсійного контракту та сплаті внесків до НПФ держава надає певні податкові преференції. Так, вкладники НПФ мають право на компенсацію від держави кожного року 18% від суми сплачених пенсійних внесків. Максимальна річна сума від сплачених внесків, з якої можна повернути

ПДФО, становить 41680 грн. за 2022 рік [15].

Але, навіть при наявності бонусів для юридичних і фізичних осіб від участі у системі недержавного пенсійного забезпечення, показники участі фізичних осіб у таких програмах свідчать про низький рівень їх зацікавленості в НПФ в якості вкладників. Хоча, аналіз даних системи недержавного пенсійного забезпечення свідчить, що у цілому система протягом останніх років розвивається досить динамічно.

Так, за даними Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, станом на 30.09.2022 в Державному реєстрі фінансових установ містилася інформація про 63 недержавні пенсійні фонди та 19 адміністраторів НПФ (для порівняння, станом на 30.09.2021 у Державному реєстрі налічувалось 63 НПФ та 19 адміністратори). Найбільша кількість НПФ зосереджена у м. Києві – 40, або 69,0% від загальної кількості діючих НПФ [15].

Станом на 30.09.2022 адміністраторами недержавних пенсійних фондів було укладено 96,1 тис. шт. пенсійних контрактів, що більше на 2,9% (2,7 тис. шт.) порівняно з їх кількістю станом на 30.09.2021 [15].

Структура пенсійних контрактів за категоріями вкладників станом на 30.09.2022 наступна:

- з фізичними особами – 89,3 тис. шт.;
 - з фізичними особами-підприємцями – 0,1 тис. шт.;
 - з юридичними особами – 6,7 тис. шт.
- [15].

Одним із основних якісних показників, які характеризують систему НПЗ, є сплачені пенсійні внески. Сума пенсійних внесків станом на 30.09.2022 становить 2773,1 млн грн., що свідчить про збільшення на 8,5% (218,1 млн грн.) у порівнянні з аналогічним періодом 2021 року. У загальній сумі пенсійних внесків станом на 30.09.2022 основну частину, або 82,0%, становлять пенсійні внески від юридичних осіб, на які припадає 2273,3 млн грн. На збільшення суми пенсійних внесків станом на 30.09.2022 вплинуло збільшення суми пенсійних внесків від фізичних осіб на 24,7% (96,4 млн грн.) та від юридичних осіб – на 5,1% (110,7 млн грн.) [15].

Загальна вартість активів, сформованих недержавними пенсійними фондами, станом на 30.09.2022 становила 4024,7 млн грн., що на 6,2%, або на 236,1 млн грн. більше у порівнянні з аналогічним періодом 2021 року (Рис. 2).

Рис. 2. Загальна вартість активів, сформованих НПФ

Джерело: побудовано авторами на основі [14]

Зазначений аналіз результатів діяльності НПФ показує, що фонди здатні мобілізувати значні обсяги довгострокових фінансових ресурсів й трансформувати їх в інвестиційний ресурс для стабілізації та розвитку не тільки фінансового ринку країни, а й економіки у цілому. Про це ж свідчать аналітичні дані Української асоціації інвестиційного бізнесу [16] і відомих фінансових компаній, зокрема НПФ «Династія» [17] та «ОТП Пенсія» [18].

Особа, що здійснює управління активами, для досягнення мети інвестування коштів, а саме: отримання доходу, повинна володіти інформацією відносно вибору найкращих фінансових інструментів, що складатимуть інвестиційний портфель інституційного інвестора. Прийняття рішення у процесі інвестування є частиною економічного механізму функціонування НПФ. Тому з метою його зваженості та збалансування компанія з управління активами здійснює наступні дії:

- формування та обрання інвестиційної стратегії, що враховує вимоги Закону та має на меті отримання доходу на користь учасників фонду;
- проведення аналізу інвестицій, що передбачає аналіз ринку у цілому, окремих його сегментів та фінансових інструментів;
- формування інвестиційного портфеля НПФ;
- здійснення операцій з управління інвестиційним портфелем;
- оцінка ефективності інвестиційної діяльності.

Крім питання недостатності інструментів інвестування для НПФ, для диверсифікації інвестиційних ризиків компанії з управління активами необхідно враховувати вимоги до структури інвестиційного портфеля НПФ. Таким чином, прийняття рішення у процесі інвестування активів недержавних пенсійних фондів компанія з управління активами здійснює на основі комбінації двох підходів: правила розумної поведінки та кількісних обмежень на інвестиції. При цьому, слід враховувати специфіку та особливості діяльності українських НПФ,

яким притаманний значний рівень інвестування пенсійних активів у банківські депозити та у державні цінні папери для мінімізації ризиків вкладів.

Світова практика диференціації інвестиційного портфеля НПФ показує, що більшість країн спрямовують значну частку активів пенсійних фондів в акції й облигації та відмовляються від зосередження цих активів на банківських депозитах через їх низьку прибутковість. Однак, через відсутність на українському ринку капіталу надійних фінансових інструментів, які дали б змогу забезпечити належну диверсифікацію пенсійних активів НПФ, переважна частка активів недержавних пенсійних фондів в Україні становлять грошові кошти на депозитних рахунках у банках. Але враховуючи ризик того, що у випадку системної банківської кризи цей напрямок інвестування ніяк не захищено, це стримує додаткове розкриття можливостей інвестування фінансових ресурсів у виробництво різних галузей в Україні [9].

Результат реалізації вищезазначених принципів у практичній діяльності знаходить підтвердження у динаміці зміни якості диверсифікації активів НПФ протягом 2021-2022 років (Табл. 1).

З огляду на вищезазначене, можна стверджувати, що до основних складових економічного механізму функціонування недержавних пенсійних фондів відноситься:

- здатність акумулювати значні інвестиційні активи;
- наявність податкових пільг, що проявляються в особливостях оподаткування пенсійних внесків;
- трансформації залучених коштів у форму інвестиційних ресурсів.

Наразі, для українських реалій залишається нерозв'язаною проблема оптимізації використання інвестиційного потенціалу НПФ.

Так, у світовій практиці використовуються дві форми регулювання інвестиційної діяльності НПФ: кількісні обмеження, щодо інвестиційних портфелів, які передбачають установлення обмежень

стосовно обсягів розміщення ресурсів фондів в активи роботодавців (обсягів інвестування фінансових ресурсів пенсійних фондів в активи роботодавці);

правило розумної поведінки, що не передбачає встановлення жорстоких обмежень на інвестиції.

Таблиця 1. Динаміка диверсифікації активів НПФ

Назва активу	Станом на 31.12.2021		Станом на 31.03.2022		Станом на 30.06.2022	
	Загальна вартість, млн грн	Відсоток від загальної суми активів, %	Загальна вартість, млн грн	Відсоток від загальної суми активів, %	Загальна вартість, млн грн	Відсоток від загальної суми активів, %
Державні цінні папери	1807,1	46,6	1850,6	46,9	1937,9	48,4
Грошові кошти	1290,1	33,3	1317,6	33,4	1375,7	34,3
Облігації підприємств	423,3	10,9	416,3	10,6	331,8	8,3
Об'єкти нерухомості	108,7	2,8	108,9	2,8	108,9	2,7
Дебіторська заборгованість	42,3	1,1	47,1	1,2	57,5	1,4
Акції	64,4	1,7	65,3	1,7	61,7	1,6
Інші інвестиції	13,6	0,4	13,6	0,3	13,6	0,3
Облігації внутрішніх місцевих позик	114,3	2,9	110,4	2,8	108,8	2,7
Банківські метали	10,9	0,3	12,5	0,3	11,9	0,3
Всього:	3874,7	100,0	3942,3	100,0	4007,8	100,0

Джерело: побудовано авторами на основі [15]

Головна увага приділяється «розумному» інвестуванню, захищеному від необґрунтованих ризиків. Зокрема, у країнах, де недержавне пенсійне страхування не досить розвинене (Фінляндія, Франція), а також розвиток фінансового ринку перебуває на початковому етапі (країни Латинської Америки), застосовуються нормативні вимоги щодо обмежень інвестування пенсійних коштів. Тоді, як у країнах з розвинутими фінансовими ринками (Бельгія, Австрія, Люксембург) сформувалося досить ліберальне регулювання інвестиційного процесу шляхом застосування правила розумної поведінки та нівелювання обмеження щодо лімітів інвестування активів недержавних пенсійних фондів.

Тут можна стверджувати, що частиною економічного механізму функціонування НПФ є інвестування коштів у фінансові інструменти, що мають вищий рівень надійності та ліквідності. При цьому, законодавством заборонено

вкладення пенсійних коштів у фінансові інструменти, що мають високий рівень ризиків або ж інвестування в які може призвести до виникнення конфлікту інтересів (Рис. 3).

Отже, як свідчать дані рис. 3, переважаючими напрямками інвестування пенсійних активів станом на 30.09.2022 рік стали державні цінні папери – 47,6%, грошові кошти на рахунках у банках – 36,5%, облігації підприємств, емітентами яких є резиденти України, – 8,1%, об'єкти нерухомості – 2,7%) облігації внутрішніх місцевих позик – 1,8%.

До того ж, станом на 30.09.2022 рік відбувся приріст вкладень у банківські метали – на 31,1%, дебіторську заборгованість – на 23,6%, грошові кошти – на рахунках у банках – на 10,7%, державні цінні папери – на 9,2%. При цьому, значно зменшився обсяг вкладень в інші інвестиції – на 32,9%, облігації внутрішніх місцевих позик – на 25,3%, облігації підприємств – на 11,5%, акції – на 4,8%

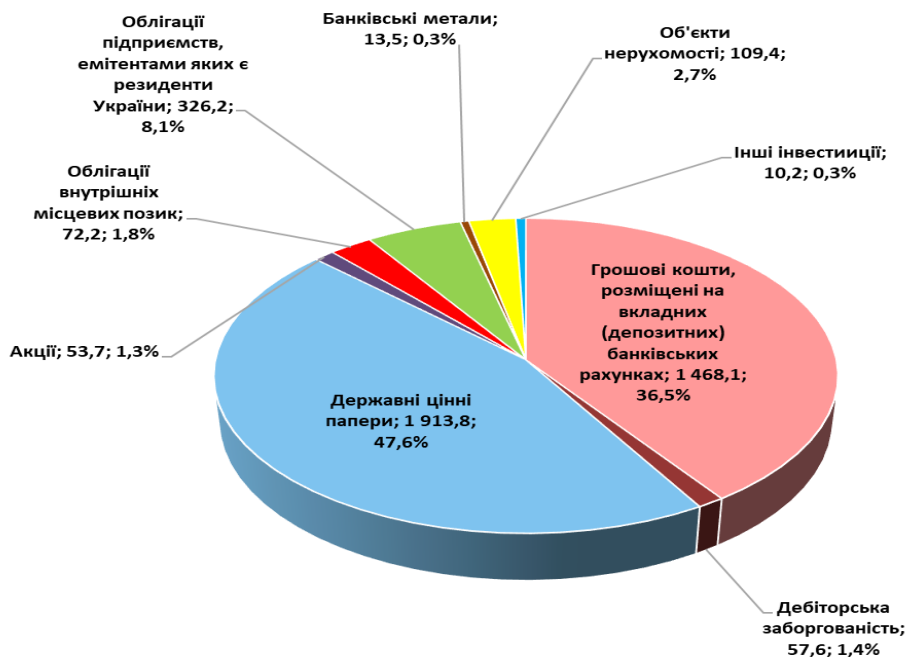

Рис. 3. Напрями інвестиційної діяльності НПФ в Україні, на 30.09.2022 р

Джерело: побудовано авторами на основі [15]

Крім обмежень інструментів інвестування, законодавством визначено кількісні та якісні показники діяльності, обов'язкові для дотримання професійними учасниками фондового ринку та вимоги до структури інвестиційного портфеля НПФ з метою диверсифікації інвестиційних ризиків.

Таким чином, регулювання інвестиційної діяльності НПФ в Україні здійснюється на основі комбінації двох підходів: правила розумної поведінки (шляхом встановлення високих стандартів і вимог до професійності та досвідченості фахівців компаній з управління активами), та кількісних обмежень на інвестиції НПФ.

Висновки. Недержавні пенсійні фонди здійснюють значний вплив на інвестиційний ринок й економічну систему країни у цілому. Ефективність реалізації

механізму функціонування НПФ залежить від:

- подальшого накопичення НПФ активів з метою їх трансформації у форму інвестицій у реальному секторі економіки. Це можливо за умови підвищення низької зацікавленості громадян в участі у НПФ, поширення інформації про переваги участі у НПФ, що, у свою чергу, потребує масштабної програми як на державному, так і на комерційному рівні;

- пом'якшення встановлених структурних обмежень інвестування активів фондів у різні фінансові інструменти, створення та реалізація «персоніфікованих» для НПФ нових фінансових інструментів, що дозволить у повному обсязі реалізувати всі потенційні можливості залучення та використання заощаджень населення.

References:

1. Brahin, S. (2011). Non-state pension funds in an inefficient stock market: the example of Ukraine. *Bulletin of the National Bank of Ukraine*, 1, 18-24.
2. Mishchenko, V.I., & Hordiienko, V.V. (2004). Non-state pension funds in the system of reforming the pension system of Ukraine. *Finances of Ukraine*, 12, 32.
3. Pryimak, I., & Matskova, V. (2020). The role of non-state pension funds in the formation of pension saving

- of Ukraine citizens. *Black Sea economic studies*, 55(2), 80-86.
4. Prykaziuk, N.V. (2016). Investment of assets of non-state pension funds: trends and prospects. *Black Sea economic studies*, 3, 102-106.
5. Hrushko, V.I., Skulysh, Yu.I., Laptiev, S.M., Fatkhutdinov, V.H., Frantsuz, A.I., Romyk, I.I., & Pylypenko, O.O. (2019). Pension system, 4th ed., Kyiv: KROK University, 512.

6. Skulysh, Yu., & Fathutdinov, V. (2022). Analysis of the dynamics of income and expenses of the pension fund of Ukraine. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 3(44), 72-81. Available at: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.3.44.2022.3751>
7. Mihus, I., Denysenko, M., Rumyk, I., Pletenetska, S., Laptiev, M., & Kupriichuk, V. (2021). Methodology of corporate financial diagnostics in the period of a crisis. *Journal of Interdisciplinary Research*, 11(1), 52-55. Available at: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/18302/1/ALTA_2021_11_1_XV_P052-055.pdf
8. Garbowski, M., Lubenchenko, O., Perederii, N., Moskalenko, N., & Rumyk, I. (2019). Economic and mathematical modeling of loan risks for credit unions. *Journal of Management Information and Decision Sciences*, 22(4), 495-500. Available at: https://library.krok.edu.ua/media/library/category/statti/rumyk_0003.pdf
9. Povoroznyk, V. (2009). Regarding realization of the investment potential of non-state pension provision: analyst. note. Kyiv: National University strategist research, department of economics and social strategies.
10. Tkachenko, N., & Shabanova, O. (2016). Improvement of the scientific and methodological approach to the optimization of the investment portfolio of non-state pension funds. *Finances of Ukraine*, 1, 80-98.
11. Kovalova, N.M. (2005). Mechanism of state regulation of investment activities of pension funds: Author's abstract. thesis Ph.D. economy Sciences: 08.02.03 / NDEI Ministry of Economy of Ukraine. Kyiv, 18.
12. Zmiienko, M.O. (2011). The essence of non-state pension funds as institutional investors. *Problems of increasing the efficiency of infrastructure*, 30.
13. On non-state pension provision: Law of Ukraine. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1057-15#Text>
14. National Bank of Ukraine. Available at: https://knpf.bank.gov.ua/uchasnykam/baza_znan/osnovni_zasady_funktsionuvannia_systemy_npz.html
15. National Commission for Securities and Stock Market. Available at: <https://www.nssmc.gov.ua>
16. Ukrainian Investment Business Association: Available at: <https://www.uaib.com.ua>
17. «Dynasty» nongovernmental pension fund. Available at: <https://icu.ua/uk/asset-management/kua/nongovernmental-pension-fund>
18. «OTP Pension» company. Available at: <https://otppension.com.ua/business>